

Pivoňky Evropy – známé, a přesto udivující

Pivoňky (*Paeonia*) jsou dobře známý rostlinný rod, který se vyskytuje v Evropě, Asii, severní Africe a na západě Severní Ameriky. Právem patří k nejvýznamnějším zahradním rostlinám ozdobným květem. Tradice jejich pěstování a šlechtění sahá do starověku a vznikala nezávisle na sobě ve Středozeří a v Číně. Za tu dobu vznikl bezpočet hybridních kombinací, dnešní sortiment čítá několik tisíc kultivarů. Pivoňky jsou i významné užitkové rostliny, pěstované jako léčivky a čajovina. V současné době se studuje možnost využití esenciálních olejů dřevitých pivoňek obsažených v semenech jako doplňku výživy. Plané druhy jsou v přírodě vzácné a kupodivu dodnes není ustálena jejich taxonomie. V následujícím článku se zaměříme na plané pivoňky vyskytující se na evropském kontinentě, seznámíme se s jejich variabilitou, stanovištními nároky a použitím.

Pivoňky zastupuje jediný rod stejnojmenné čeledi. S pivoňkovitými (*Paeoniaceae*) byl některými autory spojován rod *Glauucidium*, který v jediném druhu roste ve východní Asii, dnes však tento rod řadíme do čeledi pryskyřníkovitých (*Ranunculaceae*). Ve starších systémech byly pivoňky buď vyčleňovány do samostatného řádu, nebo řazeny do řádu pryskyřníkotvarých (*Ranunculales*). Na základě molekulárních dat je však zřejmé, že patří do vývojové větve lomikamenotvarých (*Saxifragales*) s nejbližšími příbuznými v čeledi *Altingiaceae*. Z této čeledi jsou nejznámější i u nás pěstované ambroně (*Liquidambar*).

Mezi pivoňkami najdeme vytrvalé byliny, polokeře nebo keře s poměrně velkými, střídavými, zpeřenými či hluboce členěnými listy, bez palistů. Květy mají jednotlivé, oboupohlavné, bývají opylovány především blanokřídlým hmyzem, včelami a čmeláky, a také listorohými brouky. Korunní lístky bývají zpravidla velké a výraz-

ně zbarvené, nejsou ustálené v počtu, znehnáha přecházejí v lístky kališní a ty zase v listy. Zelený kalich je většinou pětičetný a po odkvětu přetrvává. Početné tyčinky mohou být u kulturních forem přeměněné v nepravé korunní lístky (staminodia či petaloidy). Gynoceum je apokarpní, jednotlivé pestíky spolu nesrůstají, jsou volné a spojené pouze květním lůžkem. Pestíků je 2–15, mají tlusté stěny a velký počet vajíček. Nejprve otevřené stěny se k sobě později těsně přikládají a srůstají. Semeník je svrchní, blizny přisedlé a nápadně rozlišené. Na bázi plodolistů se nacházejí medníky na polštářkovitém kruhovitém disku (terči). Z něj u dřevitých pivoňek vyrůstá blanitá pochva, která obaluje spodní část semeníků. Plodem je dřevnatějící měchýřek.

Taxonomie pivoňek, i když jde o rostliny dobře známé, rostoucí z velké části v zemích s dlouholetou botanickou tradicí, začíná i v poslední době mnoho změn, které sice pomáhají vyřešit molekulární metody,

1 Pivoňka tenkolistá (*Paeonia tenuifolia*) z Krymu (zde pohoří Kara Dag) je v době květu skoro poloviční velikosti oproti rostlinám ze středního Rumunska nebo stepí Ruska. Byla popsána jako *P. lithophila*, ale její taxonomická hodnota je sporná. Obdobné rostliny z Rumunska byly popsány jako *P. tenuifolia* var. *murfatlarensis*.

2 Pro pivoňku balkánskou (*P. peregrina*) se občas používají i jiná česká jména, jako pivoňka cizí nebo obecná. V rámci rozsáhlého areálu se rostliny liší především počtem a velikostí zubů na vrcholu listových úkrojků. V rumunském Baba Dagu mají listy asi nejčlenitější, proto je rumunští autoři (např. D. Brândză) dříve řadili do samostatného taxonu.

ale dlouho trvá, než je akceptuje jak floristická, tak zahradnická botanika. V článku uvádíme taxonomii podle American Peony Society. Pivoňky mají těžká semena, jež se mohou jen obtížně šířit na větší vzdálenosti. Vznikají tak izolované populace, které se vzájemně odlišují, a různí autoři jim přisuzují rozdílnou taxonomickou hodnotu.

Pivoňka lékařská (*P. officinalis*) a p. korálová (*P. mascula*) se pěstují minimálně od středověku, druhy z Balkánu a Malé Asie se do střední a západní Evropy dostaly během osmanko-habsburských válek v raném novověku. Proto zvláště u druhů s výrazně disjunktivním areálem dnes nelze říci, zda jde o výskyt přirozený, nebo zplanělý z kultury. To se týká především pivoňky korálové, která má těžiště areálu ve východním Středozeří, ale menší populace se nacházejí ve středním Španělsku a ve Francii.

V Evropě se v přírodě setkáme pouze se zástupci bylenných pivoňek, které dělíme do tří podsekcí. Názozy na přiřazení některých druhů do jednotlivých podsekcí se měnily. Významný monograf tohoto rodu sir Frederic Claude Stern (1946) bral za základ vnitrorodového členění poměrně složitou architekturu listů. Teprve na přelomu tisíciletí se začíná v zařazení od dvou největších podsekcí prosazovat morfologie kořenů (blíže např. Halda 2004).

Podsekcce *Paeonia*

Postranní kořeny u zástupců této skupiny vyrůstají z oddenku relativně tenké, ale postupně se hlízovitě rozšiřují. Znak je poměrně konzervativní, dědí se i u zahradních

hybridů této podsekcce s druhy jiných skupin. Většina druhů má listy složené, s lístky často dále členěnými v úkrojky, nebo vícekrát členěné. V měchýřcích chybějí nápadně červená, neoplozená vajíčka.

● Druhem, který nelze zaměnit s žádným jiným, je pivoňka tenkolistá (*P. tenuifolia*, obr. 1). Roste v Rumunsku, Bulharsku, východní Evropě (po Ural), na Krymu, v Gruzii, Ázerbájdžánu a na severním Kavkaze, obvykle v kavylových stepích, na suchých loukách, skalních výchozech nebo v porostech teplomilných křovin (viz také Živa 2008, 5: 208–209). Na příhodných lokalitách může vytvářet početné populace, ale celkově patří spíše ke vzácným druhům. Je zařazená do červeného seznamu Bulharska, Rumunska, Ruska i Ukrajiny a vedena v příloze I. Bernské úmluvy o ochraně evropské flóry a fauny. Její listy, dělené v množství nitkovitých úkrojků, vzhledem připomínají olistění hlaváčku jarního (*Adonis vernalis*). Angličané proto pivoňku tenkolistou nazývají *Adonis paeony*. Druh je variabilní především ve výšce rostlin, šířce listových úkrojků a odění. Některé populace byly popsány jako samostatné druhy, ale jejich taxonomická hodnota je sporná. Rostliny z populací při pobřeží Černého moře (Krym, mys Kaliakra v Bulharsku, pohoří Murfalar v Rumunsku) mají nižší a kompaktnější vzrůst. Naopak vnitrozemské populace v Banátu a Stavropolském kraji jsou vyšší (označovány jako druh *P. biebersteiniana*). Pozorujeme-li však rostliny bohatých kavkazských populací, zjistíme, že zahrnují celý rozsah znaků.

● Pivoňka balkánská (*P. peregrina*, obr. 2) roste na Balkáně, v Rumunsku, Moldávii, Turecku (pobřeží Černého moře a hory na severu) a na jedné lokalitě ve střední Itálii. Nejčastěji se s ní setkáme v řídkých listnatých lesích, křovinách, skalnatých údolích, řídkěji na horských loukách. Charakteristickým znakem jsou šálkovité, ne zcela otevřené květy a listy s úkrojky lístků, které se k vrcholu rozšiřují a bývají trojzubé.

Tvar listů je ale u jednotlivých populací značně variabilní. Rostliny v rumunské části Dobružde mají hlouběji a hustěji zubaté listy a rumunští botanici je proto oddělovali do samostatného taxonu *P. romanica*. V početnějších populacích však najdeme rostliny s charakteristickými znaky obou

forem. Do Rakousko-Uherska byla pivoňka balkánská nejspíše poprvé dovezena z Istanbulu v r. 1583 jako *P. femina byzantina*. Platný popis pochází od Philipa Millera z r. 1768. Zářivě rumělkově červenou barvu květu způsobuje zvýšená přítomnost pigmentu cyanidinu (v kombinaci se žlutým flavonem), který je u většiny ostatních druhů bylinných pivonek metabolizován na peonidin a v jejich květech se vyskytuje pouze ve stopovém množství. Cyanidin je obsažen v řadě plodů ovocných dřevin, mimo jiné v rybízu, brusinkách a malinách. Díky barvě květu si pivoňku balkánskou oblíbili šlechtitelé, můžeme ji nalézt v rodokmenu mnoha odrůd s makové nebo korálově červenými květy.

● V r. 2004 popsal z Řecka kolektiv čínských autorů vedený Te-Jüan Chungem pivoňku *P. saueri*, která má také lysé stonky a kališní lístky i šálkovitý tvar květů (Hong a kol. 2004). Na rozdíl od p. balkánské však má nezubaté listy. Roste v severní Albánii a Řecku, v křovinách a řídkých lesích do nadmořské výšky 1 200 m.

● Pivoňka lékařská (*P. officinalis*) představuje velice variabilní druh, co se týče velikosti rostlin i architektury listů. Dnes se rozpadá na pět poddruhů, které se liší především výškou, členěním lístků, oděním a také ekologickými nároky. Pivoňka lékařská pravá (*P. officinalis* subsp. *officinalis*, obr. 3) roste v italských a slovinských Alpách, severním Chorvatsku a ve Švýcarsku v řídkých lesích a na horských loukách do 2 000 m n. m., zpravidla na vápencích.

Na obdobných stanovištích v Itálii v Abruzách a Toskánsku najdeme pivoňku lékařskou italskou (*P. officinalis* subsp. *italica*, obr. 4), malá populace je také nejspíše v Chorvatsku a Albánii. Liší se listy, které jsou na spodní straně vločkovitě chlupaté, listy bývají v průměru delší.

Další poddruh, pivoňka lékařská banátská (*P. o.* subsp. *banatica*, obr. 5), roste především v řídkých listnatých lesích do výšky 1 000 m n. m. v Maďarsku, Rumunsku, Chorvatsku a Srbsku. Liší se malým počtem širších listových segmentů (11–24), pouze prostřední lístek má hluboce členěný do dvou až tří laloků. Je vedena v příloze I. Bernské úmluvy.

Zbývající dva poddruhy p. lékařské jsou drobnější a s velkým počtem listových

3 Pivoňka lékařská pravá (*P. officinalis* subsp. *officinalis*) se vyskytuje celkem běžně v jižních Alpách. Jako léčivá rostlina byla pěstována již ve středověku, často bývá zobrazována spolu s růžemi a kosatci na gotických deskových malbách.

4 Plod pivoňky lékařské italské (*P. o.* subsp. *italica*). Podsekcce pivonek se mimo jiné liší měchýřky. Až na podsekcce *Foliolatae* (obr. 16) se u ostatních neoplozená vajíčka nevyvíjejí, nebo mají obdobný tvar a barvu jako živá semena, ale jsou dutá.

5 Pivoňka byla považovaná za květ symbolizující Pannu Marii – ve srovnání s růžemi nemá ostnitě stonky, je tedy důstojnějším symbolem Mariiny nevinnosti. V minulosti se v Banátu na vesnicích o letnicích rozhazovaly korunní lístky pivonek z kostelních věží. Dodnes můžeme vidět použití řezaných květů p. lékařské banátské (*P. officinalis* subsp. *banatica*) při výzdobě kostelů. To společně se sběrem pivoňky jako léčivé rostliny nejspíše způsobilo její velký úbytek v přírodě.

6 Zástupci podsekcce *Paeonia* mají hlízovitě ztloustlé kořeny. Na nich se snadno vytvářejí adventivní pupeny, zatímco jiné skupiny pivonek obvykle pomocí kořenových řízků nelze množit. Pivoňka lékařská jihofrancouzská (*P. officinalis* subsp. *huthii*) roste na nezměněných sutích a uvedená vlastnost jí umožňuje vegetativní rozmnožování.

7 Pivoňka měkká (*P. mollis*) patří do okruhu p. lékařské. Je známa pouze ze zahradnické kultury a její původ se dosud nepodařilo objasnit.

8 Pivoňku parnaskou (*P. parnassica*), která na první pohled zaujme tmavou barvou květu, popsal až v r. 1977 řecký botanik Dimitrios B. Tzanoudakis.

Je příbuzná pivoňce rohaté (*P. arietina*), některé její populace v Turecku mají také výrazně tmavé květy, ale o něco světlejší než u p. parnaské.

9 Vlámský botanik Carolus Clusius se v r. 1601 poprvé zmiňuje o bílé pivoňce, která roste v horách Kréty. Platně ji však popsal až v r. 1940 britský botanik a zahradník Frederick Claude Stern jako pivoňku Clusiovu (*P. clusii*).

úkrojků. V přírodě je nalezneme především na okrajích suťových polí nebo v porostech teplomilných dřevin. Pivoňka lékařská jihofrancouzská (*P. o.* subsp. *huthii*, obr. 6) roste od města Montpellier po hranice s Itálií, pivoňka lékařská nízká (*P. o.* subsp. *microcarpa*) se vyskytuje od francouzských Pyrenejí po Portugalsko. Od předcházejícího poddruhu se liší lysými měchýřky.

Ve školce Loddiges & Son vyrostla ze semen sbíraných začátkem 19. století Peterem S. Pallasem nejspíše na jihu ruského impéria (přesná lokalita nebyla uvedena) pivoňka z okruhu p. lékařské. Nikdy nebyla nalezena ve volné přírodě a není známa ani z herbářů. Byla popsána jako pivoňka měkká (*P. mollis*, obr. 7). Dnes ji považujeme za odchylku p. lékařské (která však na území tehdejšího Ruska planě neroste), od níž se liší krátkou květní stopkou a plazivým oddenkem. Jde o druh hojně pěstovaný v severním Norsku jako Tromsø Peon, jinde v Evropě se s ním v kultuře setkáme zcela výjimečně.

- Pivoňka parnaská (*P. parnassica*, obr. 8) roste na jihu Řecka v pohořích Parnas a Helikon, především v řídkých lesích jedle řecké (*Abies cephalonica*), na vlhkých loukách a na jihozápadně orientovaných vápencových skalách ve výšce 800 až 1 300 m n. m. Je vedena v příloze I. Bernské úmluvy a v Červené knize Řecka. Má nejtmavší květy z planých pivoňek, s temně červenými až skoro černými korunními lístky. Dorůstá výšky 65 cm. Mladé listy jsou červené, později dostávají šedozeleňnou barvu, naspodu šedou, pokrytou měkkými drobnými chlupy.

- Pivoňka rohatá (*P. arietina*) – její areál zahrnuje Itálii, Balkánský poloostrov, Turecko (hory na severu Anatólie), Arménii a Sýrii. Údaje z Kréty vznikly záměnou za růžově kvetoucí p. Clusiovu. Vyskytuje se v řídkých listnatých, především dubových lesích, borech, křovinatých porostech a na pastvinách do výšky 2 100 m n. m. Rostliny jsou značně variabilní ve velikosti, v počtu listových úkrojků (11–32) i barvě květů.

Jako samostatný druh ji popsal George W. Anderson již v r. 1818, ale názory na její taxonomickou hodnotu se v průběhu času značně lišily. U některých severobalkánských populací dodnes chybějí v literatuře údaje, zda jde o tento druh, nebo

o pivoňku lékařskou. Díky malému počtu lístků byla dříve považována za poddruh p. korálové, se kterou však není blízce příbuzná, přesto za ni bývá v botanických zahradách dodnes často vydávána.

Léčivé kořeny a korunní lístky

Kořen pivoňky lékařské se v evropském lékařství používá již více než 2 000 let, o čemž svědčí i její jméno svázané s řeckým léčitelem bohů Paianem. Droga si získala reputaci především jako lék na epilepsii a mírnění menstruačních bolestí. V lidovém léčitelství sloužila i při léčbě černého kašle. Byla velmi populární až do 16. století, ale v současném evropském bylinkářství se již uplatňuje málo.

Kořen mírní stahy hladkého svalstva, je močopudný (diuretický), sedativní a tonizující. Nově se zkoumají jeho antihepatotoxické účinky, snižuje krevní tlak a zlepšuje hojení žaludečních vředů. Čaj ze sušených drcených korunních lístků různých druhů pivoňek se používá proti kašli a pro léčbu hemoroidů a křečových žil. Droga by měla být užívána s opatrností, je nebezpečná pro těhotné a velké dávky mohou být toxické.

Kořen obsahuje směs účinných látek – především alkaloidů (paeoniflorin, paeo-

nin, paeonol a protoanemonin), taniinů, saponinů, flavonoidů, triterpenoidů a steroidů. Problém interpretace současných farmaceutických výsledků spočívá v tom, že pocházejí vesměs z čínských a indických laboratoří a není jasná taxonomická příslušnost zkoumaných rostlin. Pod pivoňku lékařskou se totiž často zahrnují i prastaré hybridní zahradní rostliny, jako je „*P. officinalis* Flore Plena“, hojně pěstovaná tmavě červená, raně kvetoucí, plnokvětá pivoňka, běžně rozšířená i u nás od raného novověku. Právě její sušené korunní lístky jsou součástí některých čajových směsí.

Podsektce *Foliolata*

Zástupci podsektce mají ztlustlé a postupně se zužující kořeny. V měchýřcích můžeme při otevření vidět jednak zralá lesklá černá nebo hnědá semena, jednak měkká, svítivě červeně zbarvená neoplozená vajíčka. Většina zástupců podsektce má listy zpeřené v eliptické až okrouhlé lístky, které nejsou dále členěné. Výjimkou představuje první jmenovaný druh (jeho zařazení do této podsektce bývá někdy zpochybňováno) – hluboce členěnými lístky s kopinatými segmenty připomíná pivoňku lékařskou.

- Pivoňka Clusiova pravá (*P. clusii* subsp. *clusii*, obr. 9) má tužší, tmavě zelené listy a narůžovělý stonek i řapíky. Listy mohou být členěné až na 95 segmentů. Květy jsou bílé, ale najdou se i rostliny kvetoucí růžově, a to především ve východní části Kréty. Kromě ní roste na přilehlém ostrově Kárpathos, v cypřišových lesích, ve středomořských křovinatých porostech, na loukách i okrajích polí. Poddruh pivoňka Clusiova rhodská (*P. clusii* subsp. *rhodia*) se liší hlavně menším počtem širších listových úkrojků. Jak vyčteme i z jejího pojmenování, setkáme se s ní na ostrově Rhodos.

- Pivoňka korálová neboli p. mužská (*P. mascula*) se vyskytuje v rozsáhlém areálu od Španělska, střední Francie, jihovýchodního Německa, jižního Rakouska a Švýcarska přes severní Itálii a Sicílii po Kypr, řecký ostrov Samos, pevninské Řecko, Bulharsko, Turecko (středomořské pobřeží v horách v okolí Antalye, Hataye a Bitlisu), Sýrii, Libanon, Arménii a Írán. Jedna lokalita se snad nachází v severovýchodním Iráku. Údaje z jihovýchodní části areálu ale mohly vzniknout záměnou za p. krymskou

v širším pojetí. V Anglii na ostrově Steep Holm se považuje za zdomácnělou. Domo-
vem jí jsou bukové, dubové a borové lesy
a porosty teplomilných středomořských
keřů, na skalnatých místech ve Středo-
zemí až do výšky 2 200 m n. m.

Je známa od starověku, kdy byla pova-
žována za samčí rostlinu pivoňek (p. lé-
kařská za samičí). Hojně byla pěstována
v kláštrech jako léčivá bylina a předpo-
kládá se, že na mnoha místech dnešního
výskytu v přírodě mohla zplánět z kultury.
Jednotlivé populace se liší velikostí i po-
čtem lístků a někdy i barvou květů. Kom-
paktěji rostoucí rostliny s hustě vlnatou
spodní stranou listů jsou řazeny do pod-
druhu *P. mascula* subsp. *russoi* (obr. 10
a 11), rozšířeného na jihu Apeninského
poloostrova, odkud zasahuje na západní
Sicílii. Uvádí se také ze severozápadního
Řecka, ale může jít o záměnu za jiný druh.

Rostliny s bílými či nažloutlými květy
náležejí ke dvěma poddruhům – *P. mascu-
la* subsp. *bodurii* se vyskytuje v západním
Turecku, zatímco *P. m.* subsp. *hellenica*
(obr. 12 a na 1. str. obálky) na východě Ře-
cka a ostrovech Euboea, Andros a Atika
v porostech středomořských keřů nebo na
úpatí skal ve 400–850 m n. m. Obdobné
rostliny najdeme i v horách severozápadní
Sicílie, tyto populace jsou směsí rozdílně

kvetoucích jedinců od nažloutlých a bí-
lých po různě intenzivně růžové. Směrem
na východ jsou rostliny postupně nižšího
vzrůstu a ubývá bíle a nažloutle kvetoucích
jedinců. Upřesnění jejich taxonomické
hodnoty by vyžadovalo další studium.

Ze dvou poměrně vzdálených lokalit
v rumunských Karpatech byla popsána
P. mascula var. *triteratifomis*, jejíž taxo-
nomická hodnota však zůstává nejasná. Je
nižší s téměř okrouhlými lístky.

● Taxonomické pojetí pivoňky krymské
v širším pojetí (*P. daurica*, obr. 13) se v po-
slední době značně změnilo a dosud není
jednoznačně přijato. Společným znakem
všech poddruhů je malý počet dále nečle-
něných, eliptických nebo vejčitých lístků
a (většinou) husté odění měchýřků. Jed-
notlivé poddruhy jsou dobře rozpoznatel-
né, původně byly vesměs popsány jako
samostatné druhy. Vyznačují se rozdílnou
velikostí, oděním měchýřků a listů, feno-
logií, a zejména barvou květů. Především
žlutokvěté kavkazské pivoňky, které byly
popsány jako druhy *P. macrophylla*, *P. mlo-
kosewitschi*, *P. tomentosa*, *P. wittman-
niana*, a nyní jsou vesměs hodnoceny jako
poddruhy *P. daurica*, rostou v relativně
malých oddělených areálech na Kavkaze
a v přílehlých pohořích a liší se od sebe
i ekologickými nároky.

10 a 11 Pivoňka Russoova je nyní pova-
žována za poddruh p. korálové (*P. mascu-
la* subsp. *russoi*). Drobnějším vzrůstem
a architekturou listů se podobá dalším
„ostrovním“ pivoňkám – p. korsické
(*P. corsica*) a p. Cambessedesové (*P. cam-
bessedesii*). Rostliny z východní Sicílie,
chráněné území Bosco di Malabotta

12 Poddruh p. korálové *P. m.* subsp. *hel-
lenica* v příznivých podmínkách hlavně
na otevřených stanovištích vytváří mohut-
né trsy staré desítky let. Střední Sicílie

13 Pro pivoňku krymskou v užším
pojetí (*P. daurica*) jsou typické listy se
zvlněným okrajem. Rostlina z typové
lokality na Krymu

14 až 16 Pivoňka Broterova (*P. broteri*)
je nejčastější pivoňkou Pyrenejského
poloostrova. V měchýřcích se vyskytují
nápadně červeně zbarvená neoploďná
vajčka či hluchá semena (obr. 16).

17 a 18 Nejmenší evropský zástupce
rodu – pivoňka Cambessedesova – roste
na Mallorce na různých stanovištích,
kde čelí menší konkurenci vyšších bylin.
Patří k nim i místa mírně zkrápěná
mořskou vodou. Snímky P. Sekerky

Z Evropy známe růžově nebo fialově
kvetoucí pivoňku krymskou v užším poje-
tí. Vyskytuje se na Krymu, na jedné loka-
litě nedaleko Železných vrat v Rumunsku
a v severní části Balkánského poloostrova
(Bosna), na ostrově Samos a v Turecku
(provincie Hatay). Údaje ze Sýrie, Libano-
nu a severního Íránu vznikly nejspíše zá-
měnou za jiné poddruhy či druhy. Roste
v řídkých, především listnatých lesích a ve
světlych porostech křovin. Vcelku snadno
se pozná podle zvlněného okraje lístků,
které mají lehce sivý nádech. Má také širší
listy, které na vrcholu nejsou zašpičatělé,
čímž se liší od následujícího poddruhu.
Pivoňku krymskou kavkazskou (*P. daurica*
subsp. *coriifolia*, syn. *P. caucasica*) najde-
me na Kavkaze a v horách při černomoř-
ském pobřeží Turecka (severovýchod v oko-
lí města Samsun). Podle ruských autorů
(např. E. O. Puniny a E. V. Mordaka) lze
k tomuto taxonu přiřadit i rostliny z Le-
vanty. Vyhovuje jí celá řada stanovišť –
podrost listnatých lesů, louky i kamenné
zídky na okrajích polí ve výšce 900 až
2 000 m n. m. Pivoňka krymská velebít-

13

14

15

ská (*P. d.* subsp. *velebitensis*), popsaná z chorvatského Velebitu, se liší kališními lístky, které jsou na spodní straně chlupaté, zatímco u jiných poddruhů lysé.

- Pivoňka Broterova (*P. broteri*, obr. 14 až 16) roste ve středním a jižním Španělsku a v Portugalsku, vyhledává vápnité půdy v řídkých lesích dubu korkového (*Quercus suber*), středomořských křovinách, podél starých zdí a pod skalami. V horách vystupuje až do 1 830 m n. m. Stonky i široce eliptické lístky, kterých bývá až 30, jsou lysé, tmavě zelené, někdy s červeným nádechem především kolem žilek. Měchýřky má obvykle hustě bíle vlnaté.

- V jižním Španělsku a v pohoří Atlas v Maroku se vyskytuje pivoňka koželužská (*P. coriacea*). Druh je vzrostlejší, s menším počtem nasivělých lístků (až 15) a téměř lysými měchýřky.

- Pivoňka korsická (*P. corsica*) je naproti tomu drobnější. Purpurově naběhlý stoněk nese lístky složené ze 7–20 lístků. Na spodní straně jsou dlouhé, zkroucené chlupy, ohnuté k listu a směřující na různé strany (*P. mascula* má lístky lysé nebo skoro lysé). Tvoří součást porostů teplomilných křovin na Korsice, Sardinii a snad i v západním Řecku. Jednotlivé populace se od sebe různí, italská autoři považují populace ze sopečných pohoří středu Sardinie a vápen-

16

cových pohoří východu a jihu ostrova za dva samostatné druhy.

- Pivoňka Cambessedesova (*P. cambessedesii*, obr. 17 a 18) – jedna z nejdrobnějších pivoňek, dorůstá výšky pouhých 30 cm. Celá rostlina je lysá, stoněk a spodní strana listů mají purpurové zbarvení, svrchní strana tmavě zelené. Lísty se skládají z 9 lístků s nápadně vmáčklostou žilnatinou na svrchní straně. Vyskytuje se na Mallorce na vápencových skalách, sutích a křovinatých stráních, někdy v dosahu mořské vodní tříště, která omezuje růst vyšších travin. V přírodě je kriticky ohrožená, vedená v červené knize IUCN a v příloze I. Bernské úmluvy.

Podsekcce *Albiflorae*

Poslední podsekcce, která má zástupce v Evropě, charakterizují především vícekvěté stonky. Patří sem v zahradách nejčastěji pěstovaná východoasijská pivoňka čínská (*P. lactiflora*). Jediný evropský zástupce, p. odchýlná (*P. anomala*), vytváří obvykle pouze jeden vrcholový květ, ale na stonku jsou patrné 1–2 květní pupeny, které se dále nevyvíjejí. Jde o pivoňku s největším areálem – od Uralu po jižní část střední Sibíře, zahrnuje střední Asii (Kazachstán) a Mongolsko. Izolovaná populace je známa z poloostrova Kola v Rusku. Roste ve světlejších listnatých a jehličnatých lesích, křovinatých údolích a na loukách. V severním Norsku patří mezi často pěstované trvalky. Sušené a poté vařené kořeny sloužily jako potravina v době nouze a vařily se i mladé stonky. Kořeny se používají v léčitelství.

Většinu druhů planých pivoňek si můžete prohlédnout ve sbírce Průhonické botanické zahrady. O její historii se dozvíte na str. XXVII–XXVIII kuléru této Živy.

Článek vznikl v rámci institucionálního projektu RVO 67985939 a Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin (51934/2017-MZE-17253/6.2.15).

Použitá literatura uvedena na webu Živy.

17

18